

27 augusti 1995
Vecka 34
SÖNDAG

SVERIGES STÖRSTA MORGONTIDNING

DAGENS NYHETER

"Varje folk har sitt kulturella alfabet"

Av

INGEGÅRD WAARANPERÄ

Regissören och teaterprofessorn Thomas Riccio har gjort teater med eskimåer i Alaska, med bushmän i Kalahari, med svarta och vita tillsammans i det nya Sydafrika och med sibirisk urbefolkning på försiktig väg mot demokrati och självkänsla i det före detta Sovjet.

Nu sitter han på golvet i en repetitionssal på Riksteatern i Stockholmsförorten Hallunda och leder yoga-övningar med skådespelarna i Shikasta-ensemblen och ett par observatörer.

Han får oss att andas djupt, in genom näsan, ut genom munnen, och känna oss som örnar. Och fast vi inte tror det möjligt känns det till slut ändå som om andningsrytmen bär oss uppåt. Vi brer ut vingarna, lyfter, flyger över bergmassiv och raviner som vi ser genom örnens öga - i en övning som Thomas Riccio har gjort många gånger förr, med andra grupper på andra ställen på jordklotet.

Inlärda spänningar

Han börjar med röst- och kroppsovningar, förklarar han, för att upptäcka spänningar i skådespelarnas kroppar.

- Varje folk har sitt kulturella alfabet i kroppen, säger han. Vad han hjälper till med är bara att damma av boken, så att det blir synligt.

Han pekar på muskelspänningar och stelheter som vi inte är skapta med, utan har lärt in. De sitter på olika ställen hos folk i olika kulturer.

Genom att lösa upp sådana spänningar frigörs inte bara skådespelaren, det är också ett sätt att via kroppen nå ner i själens djupare lager, till omedvetna, glömda eller förträngda känslor och minnen, till de rötter varje människa har i sitt lands speciella jordman av tradition, klimat, religion och rit.

Som en gruvarbetare

Thomas Riccio, som är född i Cleveland, Ohio, i den stökiga delen av stan, säger han, har arbetat som scenograf, skådespelare och regissör på teatrar alltifrån Boston och Chicago till New York och Los Angeles.

En spenslig, vig man med liten hästsvans i nacken. Han ser ut som skådespelare inte sällan gör - mondan, självsäker, fotogenisk, men själv uppfattar han sig som ett slags gruvarbetare, en som

gräver sig ner genom kulturlagren. Han pratar fort och enormt koncentrerat men lyckas ändå förmedla ett slags vänlig omtanke om gruppen.

- Jag har lärt av de gamla eskimåerna, säger han. "När du inte vet eller inte kan göra dig förstadd - tala da med hjärtat."

Reste och studerade

Träden, skogen och lugnet lockade honom till Alaska. Där fick han sedan uppdraget att leda en teater för urbefolkningarna, Tuma-teatern, som stöds av universitetet i Fairbanks, dit han också har knutits som professor i urfolksteater.

Under ett års förberedelsearbete reste han 1988 runt bland Inupiat- och Yupik-eskimoerna, bland aleuter och atabaskiska indianer, lyssnade på sånger och berättelser, dansade danser tillsammans med de gamla, studerade masker och prydnader och lärde sig deras historia.

Därefter har det blivit sex Alaska-föreställningar, samtidigt som han i allt större omfattning också har blivit inbjuden att arbeta i andra länder. Personer och institutioner som på olika sätt håller på med folkkultur ber honom komma. Ibland finns det redan en teatergrupp, ibland skapar han den.

Glömda färdigheter

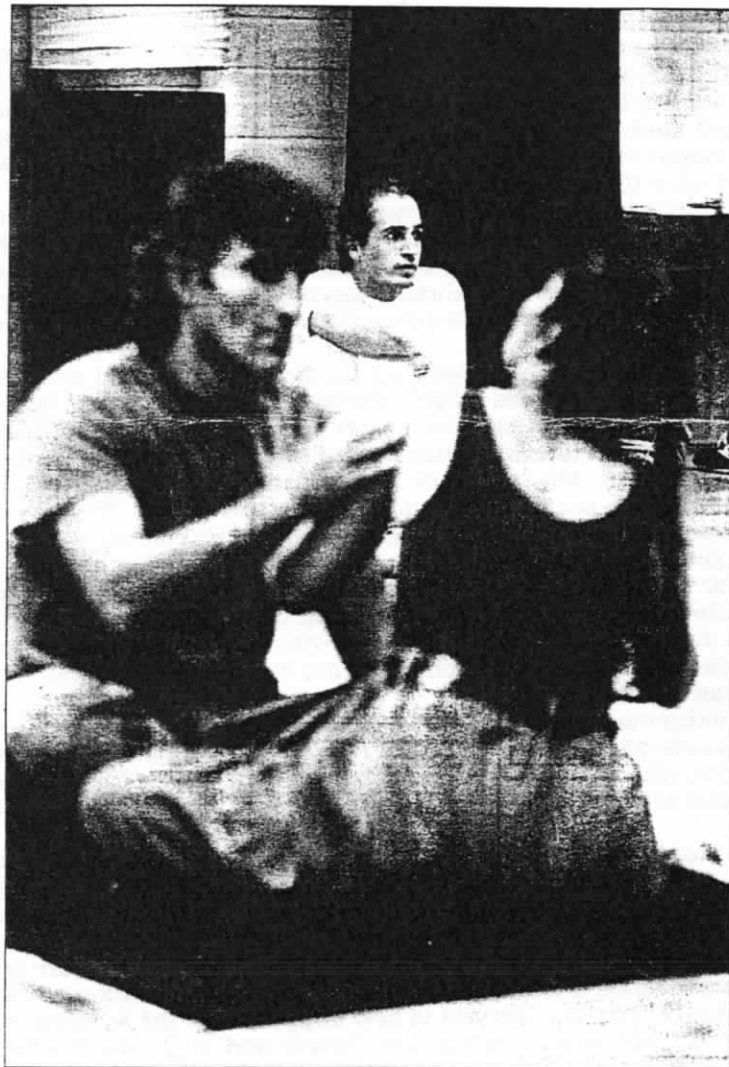
- Man får börja i det givna, i de förutsättningar som finns, säger han. Bland bushmännen som deltog i gruppen i Kalahari visade sig flera vara medicinmän. Då kom dagarnas arbete att avspejla kvälarnas och nätternas ceremonier.

Medlemmarna i den zambiska grupp han arbetade med kom från olika stammar i det av stammsammansättningar präglade landet. Vissa av dem hade svart att dra jämnt, berättar han.

- Några hörde till stammar som härskat, andra till de underkuvade. I vår föreställning fick de dansa varandras danser och uppträda tillsammans.

Det mesta av hans arbete går ut på att återerövra nästan glömda kunskaper och färdigheter. I Jakutsk i Sibirien gick han en match mot Stanislavskij, den moderna skådespelarkonstens fader.

Sacha-folket kunde inte längre spela på mungian, sitt nationalinstrument. Deras egna traditioner och uttrycksformer hade offerats för socialrealismen. Nu lärde de

Upptäcker spänningar. Thomas Riccio, regissör och teaterprofessor reser världen runt och leder yogaövningar för olika teatergrupper. Här är han i Hallundat tillsammans med Shikasta-ensemblen. Han menar att de muskelspänningar och stelheter som vi inte är födda med sitter på olika ställen i hos människor i olika kulturer.

Foto: PÅL SOMMELIUS

sig spela instrumentet av gamla traditionsbärare.

Kommer i konflikt

På scenen byggdes en symbolisk jurta framför en fond där Moskva representerades av en hotande skugga, vilket väckte ont blod hos vissa maktthavare.

- Fördelen med att komma utifrån är att man reser därifrån igen, säger Thomas Riccio. Man kan säga sånt som teatergruppen inte kan.

Inte sällan kommer han i

konflikt med byråkrater och politiker i sitt arbete. Ibland för att urfolksculturen trots läpparnas beklännelser har svårt att få pengar, ibland för att arbetet hotar ingrodda mönster och maktstrukturer.

Apartheid på teatern

Gruppen i Sydafrika, bestående av både vita och svarta, spelade i ett modernt teatertempel där de svarta i ensemblen släpptes in bakvägen.

- Vår grupp fick hela tiden också sämre materiel än de

andra grupperna i huset, berättar Thomas Riccio.

- Apartheid var avskaffat, men teaterledningen hade den kvar i sina huvuden.

Att arbeta med urbefolkningar är att arbeta med människor som har traumatiserats av kolonialismen, social, ekonomiskt, politiskt och i sin självkänsla, säger Riccio.

Den västerländska civilisationen har kört över de flesta av dem, dödat uttrycksformer och traditioner, gjort folk-

grupper arvlösa och osäkra om sitt värde.

- Urbefolkningarna har förlorat sina rötter - liksom vi själva, säger han. Orsakerna är desamma, men effekterna ser olika ut.

"Vår egen bild"

Ett av målen med hans arbete är att överbygga klyftan mellan det moderna och det traditionella, vilket skulle ge urbefolkningarna ett eget förhållningssätt till omvärlden, ett sätt att möta den.

- De har förnekat sig själva under så lång tid, och allting runt dem bekräftar en annan kultur. Nu håller de på att assimileras och deras kultur på att utrotas. Innan de har fått en chans att delta i samtalet på sina villkor kan de ha förlorat sin röst.

Liksom vi vår förmåga att känna igen den.

- Vi tror att vi ser en annan kultur, men vad vi ser är bara vår egen bild av den, säger han.

Urskiljer det svenska

I Sverige arbetar Thomas Riccio några veckor i höst på inbjudan av Västanå teater och Riksteaterns mångkulturella ensemble Shikasta, med stöd av Svenska institutet.

Leif Stinnerbom, konstnärlig ledare för Västanå teater och från och med i höst också för Shikasta, tror att Riccio har något att tillföra bägge grupperna.

- I Västanå teater söker vi vårt scenspråk utanför den psykologiska realismen. Inom Shikasta måste vi fråga oss hur vi kan utnyttja det mångkulturella i gruppen, säger han.

Thomas Riccio för sin del tycker efter ett par dagars övningar med Shikasta: "I vars medlemmar kommer från Iran, Turkiet, Kurdistan, Uganda, Finland, ex-Jugoslavien och Spanien - att han börjar kunna urskilja det svenska, det som förenar gruppledarna bland allt annat som skiljer. Av muskelspänningar och blickar, röstlagen och små underförstådda tecken sluter han sig till vår kulturella nyckel, den man skaffar sig om man vill passa in i Sverige.

- Det är en väldig vilja till konformitet, att passa in, och inte bli utanför, säger Thomas Riccio.

- Mycket här handlar om siffror och ordning, renlighet och perfektion. Det är inte vad han har lärt sig att världen handlar om, säger han. Där borde vi nog tänka om. □

ALL PEOPLE HAVE THEIR OWN CULTURAL ALPHABET

Theatre director and professor Thomas Riccio has made theatre with the Eskimos in Alaska, the Bushmen of the Kalahari, blacks and whites in the new South Africa, and with the Siberian people, assisting them in their development towards democracy and self-awareness in the former Soviet Union.

I joined his workshop conducted recently in a rehearsal room at the Riksteatern in the Stockholm suburb of Hallunda where he lead yoga exercises with the actors of the Shikasta ensemble and a couple of other observers. He asked us close our eyes and to breathe deeply in through the nose and out through the mouth and through visualization asked us to become eagles. At first it didn't seem possible, but soon the exercise had us taking on the rhythm and breathing of the eagle. We were taken upwards, spread our wings and flying over mountains and valleys, seeing through the eyes of the eagle.

It is an exercise Thomas Riccio has conducted many times before with other groups around the world. He always starts with voice and body exercises, he explains, to discover tensions in the bodies of the actors. "Every group of people around the world has a cultural alphabet that lives in their body," he says. He helps people dust off the books so the alphabet can be used again. He points to the muscular tensions and stiffness that we are not born with but what we have learned from the modern way we live. This tension exists in different places on people of different cultures. Loosening up these tensions not only makes the actor freer, it is also a way, through the body to get down get down into the deeper layers of the soul to the unconscious, forgotten, and abandoned feelings and memories. Back to the roots every human being has and is uniquely expressed depending on where they live on the earth. These body expressions are shaped by environment and climate and given expression in religion and rites.

Thomas Riccio, who was born in Cleveland, Ohio, in the "messy part of the city" he says, has been working as a scenographer, actor, director, in theatre in Boston, Chicago, New York and Los Angeles.

A thin and agile man with a pony tail and looking like actors often do, worldly, self-aware, and photogenic. But he sees himself as a cultural mine worker, someone that digs down into the layers of a culture. Even though talking fast and articulately he is still able to convey warm feelings and thoughts. "I've learned from the Eskimo elders" he said. "When you don't know how to explain something, then simply talk with your heart."

The trees of the forest along with its calm and quiet drew him to Alaska where he was asked to lead an Alaska native theatre group, Tuma Theatre, which is sponsored by the University of Alaska-Fairbanks, where is also a professor in theatre. He began in 1988 to prepare himself for his work by traveling to Yup'ik and Inupiat Eskimo and Athabaskan Indian villages. He listened to songs and tales, and danced dances and studied masks and clothing, and learned their history and culture.

Since then he has developed six performances in Alaska and at the same time has been invited to work in different countries. People and institutions have that in some ways deal with indigenous culture have invited him to work with a pre-existing theatre group and sometimes he helps create theatre groups. "You have to start with what is already there" he says.

Amongst the Bushmen in the Kalahari several of his performers were traditional healers and the daily work mirrored the night's ceremonies. Members of the Zambia group came from many different tribes in a country where there is much tribal friction. "Some of them had a difficult time working together" he says. Some of them belonged to large tribal groups that had political power, other belonged to smaller, disenfranchised tribes. They made the performance together and in our performance they danced each other's dances."

Most of his work has to do with the bringing up of the memory and knowledge of what has been forgotten. Yakutsk, central Siberia he really gave Stanislavski a fight. Stanislavski, the father of modern acting. There he discovered that the Sakha actors he worked with could not play the mouth harp which is their national instrument. Their own traditions and self-expression had been sacrificed for social realistic acting style. A part of his work included their learning how to play the instrument from folk performers. On stage they built a symbolic Yurt in front of a Moscow represented by a threatening shadow which made some of the people in the audience uncomfortable. "The advantage of being an outsider is that you leave" says Thomas Riccio. "You can say things that others in the theatre cannot."

He sometimes gets into conflict with the bureaucrats and politicians in his work. Sometimes it is because those in power will say things for political expediency yet back down when faced with the reality or their words. Many times his theatre work threatens established power structures. One group he worked with in South Africa, which consisted of whites and blacks, performed in a modern state supported theater where the blacks in the ensemble had to use the back door. "Our group got less support than did the theater's other productions" Thomas Riccio says. "Apartheid had been abolished but it still lived in the heads of the theater's directors."

"To work with indigenous people is to work with people who are traumatized by colonialism and who's identity-- socially, politically, economically--is confused" says Riccio. "The western culture has crushed most of them, extinguishing their ways of expressing themselves and their traditions, forcing them to lose their heritage and unsure about their value in the modern world. They have actually lost their roots, like we have" he says. The reasons for this are not the same but the results are.

One of the goals of his work is to bridge the gap between the modern and the traditional which would give indigenous people a way of relating to the modern world on their terms. "They have been denied for such a long time and everything around them in the modern world affirms another kind of culture. Now they are assimilating and their cultures are on the brink of extinction. Before they have been given a chance to participate in a dialog on their terms they might have already lost their voice. We think that we see another culture, but what we see is just our picture of it." says Thomas Riccio.

In Sweden Thomas Riccio is working for a few weeks at the invitation of Västana Theatre and the Riksteatern's multi-cultural ensemble, Shikasta Theatre. His visit is also supported by the Swedish Institute.

Leif Stinnerbom, artistic director of Västana Theatre and beginning this fall also of Shikasta, thinks that Riccio has something to offer both groups. At Västana Theatre we are looking for a theatre language outside of psychological realism. At Shikasta we must ask ourselves how best to use the many cultures contained within the group" he says.

Thomas Riccio for his part thinks that after a couple of days of exercises with Shikasta, whose members come from Iran, Turkey, Kurdistan, Finland, Uganda, ex-Yugoslavia, and Spain, that he is able to see the Swedish in them. That which brings the members of the groups together. Among he sees how they have become a part of the Swedish context. From muscular tensions and looks, how they use their voice and other subtle signs, he sees the cultural marks of Sweden. "There is a great subconscious urgency to conform and to adjust and not be an outsider" says Thomas Riccio.

"A lot here in Sweden is about numbers and order, cleanness and perfection, that's not the reality of the cultures of the group or the world" he says. It would do us good to recognize the way we think.